

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ МЕХАНІЗМ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**ORGANIZATIONAL AND FUNCTIONAL MECHANISM OF PUBLIC ADMINISTRATION ENTITIES IN THE FIELD OF ENVIRONMENTAL SAFETY IN UKRAINE: CURRENT STATE AND DEVELOPMENT PROSPECTS**

У статті здійснено комплексне дослідження організаційно-функціонального механізму публічного управління у сфері екологічної безпеки в Україні. Акцент зроблено на структурі та функціях суб'єктів управління, їх взаємодії на різних рівнях влади, а також нормативно-правовому регулюванні, яке визначає межі та повноваження кожного з них. Особливу увагу приділено аналізу діяльності центральних органів виконавчої влади, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, а також ролі недержавних та громадських екологічних організацій у забезпеченні екологічної безпеки.

Проаналізовано актуальні виклики, що стоять перед системою публічного управління в екологічній сфері, зокрема фрагментарність міжвідомчої координації, недостатнє фінансування екологічних програм, слабкий вплив громадськості на прийняття рішень, а також недостатній рівень впровадження сучасних цифрових інструментів моніторингу та контролю. Виявлено прогалини в чинному законодавстві, які ускладнюють ефективну реалізацію екологічної політики та державного нагляду у сфері природокористування.

У ході дослідження обґрунтовано необхідність модернізації організаційного механізму шляхом системного підходу до розподілу функцій між суб'єктами публічного управління, посилення координаційної ролі Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, впровадження електронних платформ для взаємодії держави з громадськістю, підвищення прозорості та відкритості екологічної інформації. Запропоновано напрями підвищення ефективності функціонування організаційно-функціонального механізму, зокрема через розвиток інституційної спроможності державних органів, активізацію участі громадських організацій у формуванні рішень, а також посилення міжнародного співробітництва у сфері екологічної безпеки.

Зроблено висновок, що ефективне публічне управління у сфері екологічної безпеки має базуватись на інтегрованому підході, орієнтованому на сталий розвиток, екологізацію всіх галузей економіки та активну взаємодію між державою, бізнесом і громадянським суспільством.

Ключові слова: громадські екологічні організації, державне управління у сфері довкілля, екологізація державної політики, екологічна безпека, екологічна політика, екологічне врядування, екологічне право, міжвідомча взаємодія, організаційний механізм, природокористування, публічне управління, сталий розвиток, суб'єкти управління.

The article presents a comprehensive study of the organizational and functional mechanism of public administration in the field of environmental safety in Ukraine. The focus is placed on the structure and functions of governance entities, their interaction at different levels of government, as well as the legal and regulatory framework that determines their powers and responsibilities. Particular attention is given to the activities of central executive authorities, local state administrations, local self-government bodies, and the role of non-governmental and public environmental organizations in ensuring environmental safety.

The study analyzes current challenges facing the system of public administration in the environmental sphere, including fragmented interagency coordination, insufficient funding of environmental programs, weak public influence on decision-making, and limited implementation of modern digital monitoring and control tools. Legislative gaps that hinder the effective implementation of environmental policy and state supervision in the field of natural resource use are also identified.

The need to modernize the organizational mechanism is substantiated through a systemic approach to the distribution of functions among public administration entities, strengthening the coordinating role of the Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine, the implementation of electronic platforms for interaction between the state and the public, and improving transparency and accessibility of environmental information. The article proposes directions for increasing the efficiency of the organizational and functional mechanism, particularly by enhancing the institutional capacity of public authorities, encouraging greater involvement of civil society organizations in decision-making, and expanding international cooperation in the field of environmental safety.

The article concludes that effective public administration in the field of environmental safety should be based on an integrated approach focused on sustainable development, the greening of all sectors of the economy, and active cooperation between the state, business, and civil society.

Key words: public environmental organizations; public administration in the field of environment; greening of state policy; environmental safety; environmental policy; environmental governance; environmental law; interagency cooperation; organizational mechanism; natural resource use; public administration; sustainable development; governance actors.

УДК 504.062:351.077.3
DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.43.41>

Покатаєв П.С.,
доктор наук з державного управління,
професор,
Класичний приватний університет
<https://orcid.org/0000-0003-3806-2197>

Вступ (постановка проблеми). У сучасних умовах глобалізації, кліматичних змін та зростання екологічних загроз питання забез-

печення екологічної безпеки набуває пріоритетного значення як на національному, так і на міжнародному рівнях. Україна, перебува-

ючи у стані збройного конфлікту та складних соціально-економічних трансформацій, стикається з масштабними викликами у сфері охорони довкілля, раціонального природокористування та забезпечення сталого розвитку. Зростання антропогенного навантаження на навколишнє природне середовище, забруднення повітря, водних ресурсів і ґрунтів, а також незадовільний стан екологічної інфраструктури вимагають переосмислення існуючих підходів до державної екологічної політики.

Публічне управління у сфері екологічної безпеки повинне спиратися на ефективний організаційний механізм, що враховує як вертикальні (державні) інститути, так і горизонтальні зв'язки – міжвідомчу взаємодію, участь громадських екологічних організацій, приватного сектору й місцевого самоврядування. Проте в Україні досі спостерігається низка проблем, серед яких – фрагментарність екологічного законодавства, слабка координація дій між суб'єктами управління, нестача ресурсного забезпечення та недосконалість механізмів громадського впливу на прийняття рішень у сфері охорони довкілля.

Постановка проблеми полягає у необхідності наукового обґрунтування та вдосконалення організаційного механізму функціонування суб'єктів публічного управління в екологічній сфері, з метою підвищення ефективності реагування на екологічні виклики, формування цілісної системи управління природними ресурсами та досягнення екологічної безпеки в Україні.

Актуальність обраної теми. Актуальність дослідження організаційного механізму функціонування суб'єктів публічного управління у сфері екологічної безпеки в Україні зумовлена як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками. З одного боку, країна переживає глибоку трансформацію державного управління в умовах воєнного стану, що супроводжується руйнуванням природного середовища, деградацією екосистем, порушенням сталого природокористування та погіршенням загальної екологічної ситуації. З іншого боку, вектор європейської інтеграції передбачає необхідність гармонізації національної екологічної політики з принципами Європейського зеленого курсу, розвитку системи екологічного врядування та активного залучення громадськості до процесів прийняття рішень.

Найважливіші виклики – зокрема недостатня координація між органами виконавчої влади, фрагментарність екологічної політики, слабка ефективність державного контролю, обмежені можливості громадських екологічних організацій – потребують комплексного аналізу

та переосмислення ролі суб'єктів публічного управління у забезпеченні екологічної безпеки. Особливої ваги набуває необхідність створення ефективного організаційного механізму, який би дозволив досягти балансу між екологічними, економічними та соціальними інтересами держави, суспільства й бізнесу.

Таким чином, обрана нами тема є надзвичайно актуальною, оскільки її вирішення сприятиме удосконаленню інституційного середовища, підвищенню ефективності екологічної політики, формуванню безпечного природного середовища та досягненню стратегічної мети – сталого розвитку України в повоєнний період.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сфері дослідження організаційного механізму публічного управління екологічною безпекою в Україні спостерігається зростаюча наукова увага. Вітчизняні й зарубіжні науковці акцентують увагу на проблемах нормативного, інституційного, управлінського та інформаційного забезпечення цього напрямку (зокрема в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення); порівнюють підходи до публічного управління екологічною безпекою в Україні та країнах ЄС, наголошуючи на існуванні суттєвого розриву між законодавчим забезпеченням та практичною реалізацією екологічної політики в Україні (бо формальні запозичення норм і стандартів ЄС не супроводжуються ефективними механізмами імплементації) тощо.

У дослідженнях В. Бірюкова [1] зроблено акцент на проблемах міжвідомчої взаємодії, дефіциті компетенцій органів публічного управління, а також недостатній інтеграції екологічного чинника в загальнодержавну політику. На його думку, вкрай важливою умовою сталого екологічного врядування є запровадження єдиного інтегрованого органу або центру координації політики у сфері екологічної безпеки.

Окреме місце в сучасних дослідженнях займає робота М. Малиша та О. Москаленко [10], які обґрунтовують стратегічні імперативи розвитку екологічної політики України: запровадження принципів сталого розвитку, розвиток екологічної освіти, підтримка електронного врядування у сфері охорони довкілля. Дослідники наголошують на необхідності створення умов для громадської участі в управлінні екологічною безпекою.

У контексті сучасних викликів важливим є також дослідження механізмів захисту довкілля в умовах воєнної загрози. Зокрема, у статті В. Бірюкова [2] аналізується ослаблення інституційного потенціалу державного управ-

ління внаслідок війни, відсутність адаптивних управлінських моделей, здатних швидко реагувати на надзвичайні екологічні ситуації.

Крім того, у звіті Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) «Публічне врядування в Україні» [4] наголошується на загальній оцінці стану державного управління в країні. Документ підкреслює потребу в посиленні спроможності державної служби, удосконаленні механізмів міжвідомчої координації, а також у прискоренні цифрової трансформації публічного сектору. Ці заходи розглядаються як критично важливі для підвищення ефективності управлінських рішень, зокрема у сфері екологічної безпеки.

Таким чином, аналіз останніх публікацій засвідчує потребу в посиленому дослідженні й оновленні організаційного механізму публічного управління у сфері екологічної безпеки, що має включати вдосконалення нормативної бази, підвищення ефективності інституцій, зміцнення міжвідомчої координації, залучення громадських екологічних організацій, а також цифрову трансформацію управлінських процесів.

Мета дослідження - всебічне обґрунтування та аналіз організаційного механізму функціонування суб'єктів публічного управління у сфері екологічної безпеки в Україні з урахуванням сучасних викликів, зокрема воєнного стану, а також розробка теоретико-практичних рекомендацій щодо вдосконалення форм, методів та інституційних основ управління екологічною безпекою для забезпечення сталого розвитку, ефективного природокористування та підвищення екологічної стійкості державної політики.

Отримані наукові результати.

Організаційно-функціональний механізм діяльності суб'єктів публічного управління у сфері екологічної безпеки є складною багаторівневою конструкцією, що поєднує структурні компоненти управлінської системи, правові засади, інституційні взаємозв'язки та конкретні інструменти реалізації політики. В українській науковій традиції досі не вироблено єдиного підходу до трактування цього поняття, що обумовлює потребу в його оновленому, міждисциплінарному тлумаченні з урахуванням сучасних викликів та міжнародного досвіду.

У межах проведеного дослідження пропонуємо розглядати організаційно-функціональний механізм як системно впорядковану сукупність форм, методів, інституційних структур і процедур, що забезпечують узгоджену взаємодію суб'єктів публічного управління з метою досягнення цілей екологічної політики.

Такий механізм, з одного боку, має чітке правове підґрунтя у вигляді норм екологічного та адміністративного права, а з іншого – включає управлінські й соціальні інструменти, необхідні для впровадження принципів сталого розвитку, екологічної безпеки та публічної участі в управлінні природними ресурсами [5, с. 45–47]. Наукове обґрунтування такої інтерпретації спирається на працях українських дослідників, які акцентують увагу на необхідності синхронізації інституційного середовища управління з європейськими підходами; підкреслюючи, що ефективність екологічного врядування значною мірою залежить не лише від нормативної бази, а й від функціональної спроможності органів влади реалізовувати комплексні заходи у сфері природоохоронної політики [6]. Також доречним є посилання на підходи, сформовані в екологічному праві. Зокрема, зазначається, що система екологічного управління передбачає не лише розподіл повноважень між суб'єктами, а й налагодження процедурної та ресурсної координації між ними. Такий підхід дозволяє уникнути фрагментарності та дублювання функцій, а також забезпечити контроль за виконанням екологічних нормативів [11].

З огляду на сучасні тенденції, слід наголосити й на включенні цифрових елементів до структури організаційно-функціонального механізму – таких як геоінформаційні системи, публічні електронні реєстри забруднень, інтерактивні карти ризиків. Саме ці інструменти перетворюють традиційну модель управління на відкриту, динамічну й зорієнтовану на результат. Таким чином, поняття організаційно-функціонального механізму слід розглядати як інтегративну категорію, що охоплює управлінські, правові, інформаційні та громадські аспекти реалізації екологічної політики в Україні.

Ефективність організаційно-функціонального механізму публічного управління у сфері екологічної безпеки значною мірою визначається чітким розумінням структури, повноважень і взаємодії основних суб'єктів, які формують, реалізують і контролюють екологічну політику в Україні. У контексті системного підходу, всі ці суб'єкти можна умовно поділити на три ключові групи: центральні органи виконавчої влади, місцеві органи влади та інститути громадянського суспільства, зокрема екологічні громадські організації.

На загальнодержавному рівні провідну роль у формуванні та реалізації екологічної політики відіграють центральні органи виконавчої влади. Передусім це: Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, яке є

ключовим координатором державної екологічної політики. Його функції охоплюють розробку стратегічних програм, реалізацію національних і міжнародних екологічних зобов'язань (зокрема щодо клімату, біорізноманіття, охорони вод і повітря), ліцензування, погодження проектів природокористування тощо. Саме через це міністерство здійснюється трансформація екологічного законодавства у відповідності до вимог ЄС; Державна екологічна інспекція України (ДЕІ) – центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, основною функцією якого є здійснення екологічного контролю. Інспекція уповноважена перевіряти дотримання законодавства в сфері охорони навколишнього природного середовища підприємствами, організаціями та фізичними особами. Вона має повноваження видавати приписи, складати протоколи про правопорушення та ініціювати зупинку діяльності порушників. Крім того, варто згадати Державне агентство водних ресурсів України, Державну службу геології та надр України, які опосередковано беруть участь у реалізації екологічної політики в межах своїх функцій.

У процесі децентралізації функцій управління довкіллям важлива роль належить обласним та районним державним адміністраціям, виконавчим комітетам рад, а також органам місцевого самоврядування. Саме вони безпосередньо реалізують на практиці екологічні програми, забезпечують взаємодію з громадськістю, проводять місцеві оцінки впливу на довкілля (ОВД), відповідають за поводження з відходами, здійснюють моніторинг якості атмосферного повітря, вод та ґрунтів.

Органи місцевого самоврядування отримали нові повноваження після адміністративно-територіальної реформи: тепер вони мають можливість формувати власну політику екологічного розвитку територій у рамках державної стратегії сталого розвитку. Наприклад, у багатьох об'єднаних територіальних громадах (ОТГ) з'явилися посади екологів, упроваджуються місцеві програми енергозбереження, озеленення, сортування відходів.

Особливе місце в системі публічного управління у сфері довкілля займають громадські організації екологічного спрямування. Вони виконують функції суспільного контролю, просвітництва, адвокації екологічних прав і лобювання змін у законодавстві. Однією з найстаріших і найавторитетніших є Українське товариство охорони природи (УТОП) – організація, яка бере активну участь у розробці екологічних стратегій, реалізує численні освітні проекти, сприяє впровадженню положень Організаційної конвенції (1998) в українське

законодавство, зокрема щодо забезпечення доступу громадськості до інформації про стан довкілля, участі в прийнятті рішень та доступу до правосуддя з екологічних питань.

Крім того, в Україні діють десятки екологічних НУО (неурядових організацій), які мають міжнародну підтримку – зокрема, ГО “Екодія”, Центр екологічних ініціатив “Екодім”, Greenpeace Україна, WWF Україна, НАЦ “Екологія. Право. Людина”. Завдяки своїй мобільності, експертності й довірі громадськості, ці організації ефективно впливають на екологічну політику, формують порядок денний, проводять екологічні моніторинги, розслідування та інформаційні кампанії.

Отже, суб'єкти публічного управління у сфері екологічної безпеки в Україні становлять багаторівневу, функціонально та інституційно різноманітну систему. Їхня ефективна взаємодія залежить від наявності чіткого розмежування повноважень, прозорості процедур, належного нормативного регулювання та відкритості до громадськості. Майбутнє екологічного врядування в Україні багато в чому залежить саме від інтегрованої роботи всіх перелічених структур, що особливо актуально в умовах євроінтеграційних процесів та післявоєнного відновлення.

Взагалі, однією з найсуттєвіших проблем у сфері екологічної безпеки України є наявність глибоких інституційних прогалин, які обмежують ефективність функціонування суб'єктів публічного управління. Аналіз існуючих нормативно-правових засад та практики реалізації державної екологічної політики дозволяє виділити низку ключових недоліків, що гальмують як оперативне, так і стратегічне екологічне врядування.

Насамперед виявлено недостатню координацію між центральними і місцевими органами виконавчої влади, зокрема Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України, Державною екологічною інспекцією, обласними державними адміністраціями та виконавчими органами місцевого самоврядування. Ця проблема проявляється у дублюванні повноважень, відсутності чітко розподілених компетенцій, а також у формальному характері міжвідомчих погоджень при прийнятті управлінських рішень щодо природокористування, охорони навколишнього середовища та реагування на екологічні загрози.

Крім того, встановлено відсутність єдиної функціональної структури для збору, обробки та моніторингу екологічної інформації. Зараз інформаційне забезпечення екологічної політики є фрагментарним і розпорошеним між різними структурами, що ускладнює системне

оцінювання екологічної ситуації в країні, прийняття науково обґрунтованих рішень та оперативне реагування на екологічні катастрофи. Неузгодженість екологічних баз даних між центральними і місцевими органами також впливає на прозорість і достовірність звітності щодо стану довкілля. Така інституційна слабкість полягає у відсутності консолідованої моделі екологічного моніторингу, що базується на цифрових платформах та стандартизованих індикаторах [3].

Також слід акцентувати увагу на обмеженій інституційній спроможності неурядових громадських організацій (НУО). Незважаючи на формальне визнання їх ролі в системі екологічного врядування, на практиці ці організації мають обмежений доступ до процедур впливу на ухвалення рішень, не залучаються системно до процесів розробки екологічних стратегій, а їхні ініціативи рідко підтримуються фінансово з боку держави. Внаслідок цього потенціал громадських екологічних організацій залишається недостатньо реалізованим, попри наявність позитивних прикладів їхньої участі в реалізації положень Орхуської конвенції та в незалежному моніторингу [8].

Важливо зазначити, що згідно з щорічною доповіддю Державної екологічної інспекції України [7; 12], одним із системних викликів є низька ефективність вертикалі управління, що не дозволяє реалізовувати екологічну політику єдиним фронтом – від державного рівня до громади. Також спостерігається дефіцит кваліфікованих кадрів на місцях, що суттєво знижує якість впровадження екологічних заходів у громадах.

Отже, наявні інституційні прогалини вимагають комплексного підходу до реформування системи публічного управління у сфері екологічної безпеки, з урахуванням європейських стандартів та принципів сталого розвитку. Це потребує зміцнення міжвідомчої взаємодії, формування національної системи екологічного моніторингу, підтримки громадянського суспільства та підвищення організаційної спроможності суб'єктів на всіх рівнях.

Після початку повномасштабної збройної агресії інституційна структура державного екологічного контролю в Україні зазнала суттєвих змін і втрат, що негативно позначилося на її функціонуванні. Зокрема, відбулося значне зниження оперативності екологічних перевірок через безпекові ризики, логістичні труднощі та обмежений доступ до певних територій. У багатьох регіонах інспекційні комісії обмежили або призупинили свою діяльність, особливо в зоні бойових дій або прилеглих до неї районах.

Реформування системи екологічного контролю, яке було розпочато ще до війни, передбачало поступовий перехід до ризикорієнтованого підходу, цифровізацію процесів, підвищення прозорості та ефективності перевірок, а також зменшення адміністративного навантаження на бізнес. Однак у воєнних умовах ці реформи були частково зупинені або реалізуються нерівномірно по країні. Це спричинило ситуацію, коли контроль за дотриманням природоохоронного законодавства суттєво ослаб, а факти порушень часто залишаються без належної реакції з боку контролюючих органів.

Крім того, Державна екологічна інспекція України зіштовхнулася з кадровими втратами та проблемами матеріально-технічного забезпечення, що ще більше знизило спроможність проводити ефективний моніторинг. Попри зусилля з боку уряду та міжнародних партнерів щодо модернізації системи екологічного контролю, загальна інституційна спроможність залишається недостатньою, що вимагає подальших дій у напрямку її відновлення і посилення.

В умовах воєнного та післявоєнного періоду нагальною є необхідність відновлення інституцій екологічного контролю, інтеграція цифрових рішень (зокрема супутникового моніторингу, екологічного картування, геоінформаційних систем), а також забезпечення координації з місцевими органами влади та громадськістю. Лише за таких умов система екологічного контролю зможе забезпечити сталий розвиток і гарантувати належний рівень екологічної безпеки в Україні [9].

Таким чином, визначення стратегії реформування публічного управління у сфері екологічної безпеки в Україні повинно базуватися на аналізі кращих практик країн Центральної та Східної Європи, які успішно адаптували свої екологічні системи до вимог ЄС. Одним із ключових напрямів має стати створення міжвідомчого координаційного органу при Кабінеті Міністрів України, здатного забезпечити належну взаємодію між центральними, регіональними та місцевими інституціями, а також між державними органами й громадянським суспільством. Такий орган має виконувати функцію стратегічного планування, аналізу ризиків та нагляду за виконанням державної екологічної політики.

Необхідним є також впровадження єдиної системи геоінформаційного моніторингу (ГІС) та розбудова національної платформи обміну екологічними даними, яка б забезпечила прозорість, відкритість і точність екологічної інформації, доступної як для органів влади,

так і для громадськості. Це дозволить забезпечити належне науково обґрунтоване реагування на зміни в стані довкілля.

Важливим компонентом стратегії є активізація участі громадськості у процесах формування та реалізації екологічної політики, що передбачає ефективне впровадження механізмів, передбачених Аархуською конвенцією. Зокрема, це стосується забезпечення доступу до інформації, участі у прийнятті рішень та доступу до правосуддя у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Крім того, стратегія реформування повинна включати підвищення інституційної спроможності через системне навчання держслужбовців, зокрема за допомогою впровадження внутрішніх показників ефективності (KPI), що дозволяють оцінити якість виконання екологічних функцій на різних рівнях управління.

Зрештою, одним із засадничих напрямів має бути поступове узгодження нормативно-правової бази України з правом Європейського Союзу, зокрема з директивами щодо управління водними ресурсами, відходами, хімічними речовинами та функціонуванням геоінформаційних систем (INSPIRE Directive). Такий підхід сприятиме інтеграції України в європейський простір сталого розвитку та забезпечить ефективний і прозорий механізм публічного управління у сфері екологічної безпеки.

Висновок. У результаті проведеного дослідження зроблено висновок, що ефективно публічне управління екологічною безпекою в умовах воєнного часу потребує глибокої інституційної модернізації, інтеграції цифрових рішень та переосмислення ролі громадянського суспільства. Наукова новизна полягає у включенні військового контексту до моделі управління, що дозволяє враховувати специфіку екологічних ризиків та загроз, зумовлених бойовими діями.

Запропоновано концепцію операційності структурно-координаційного механізму, центральним елементом якого виступає цифрова платформа, орієнтована на моніторинг, обмін даними та прийняття управлінських рішень. Визначено, що ключовим чинником ефективності цього механізму є не лише державні інституції, а й активна участь громадськості через залучення до процесів управління представників епістемічних спільнот – об'єднань експертів, аналітиків та екологічних НУО, здатних впливати на вироблення екологічної політики.

Таким чином, система публічного управління екологічною безпекою має бути переосмислена у бік посилення міжвідомчої коор-

динації, цифровізації процедур, прозорості прийняття рішень і відповідності стандартам Європейського Союзу. Це дозволить не лише підвищити ефективність реагування на екологічні загрози, але й забезпечити довгострокову стійкість державної екологічної політики в умовах сучасних кризових викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бірюков В. В. Наукові підходи до вивчення механізмів державного регулювання в забезпеченні екологічної безпеки в Україні. *Розвиток системи державного управління в Україні*. № 1(64). 2019. С. 82–92. URL : <https://periodicals.karazin.ua/tpdu/article/view/20655/19401>
2. Бірюков В. Публічне управління правоохоронною діяльністю в системі колективної безпеки і сучасні загрози для України та відповіді на них. *Актуальні проблеми державного управління*. Том 2. № 61. 2022. URL : https://periodicals.karazin.ua/apdu/article/view/21841?utm_source=chatgpt.com
3. Голубовська-Онісімова Г., Гаврилюк Р., Андрусевич Н., Кравченко О., Малькова Т. Оцінка впровадження екологічної політики в Україні ; Українська національна платформа Форуму громадянського суспільства Східного партнерства. Київ, 2023. 32 с.
4. Державне врядування в Україні: наслідки російської війни. Policy paper». *OECD. Policy Responses on the Impacts of the War in Ukraine*. 1 July 2022. URL: https://www.oecd.org/en/publications/2022/07/public-governance-in-ukraine_7a1de7cf.html?utm_source=chatgpt.com
5. Екологічне право України. Особлива частина : навч. посіб. / О. М. Шуміло (кер. авт. кол.), В. А. Зуєв, І. В. Бригадир та ін. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 432 с.
6. Коваленко В. В. Державна політика сталого розвитку на засадах "зеленої економіки". *Електронне наукове видання "Аналітично-порівняльне правознавство"*. URL : https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/10/83.pdf?utm_source=chatgpt.com
7. Комплексний моніторинг довкілля. *Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України*. URL : https://mepr.gov.ua/diyalnist/reformy/kompleksnyj-monitoryng-dovkillya/?utm_source=chatgpt.com
8. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція). *Рада. Законодавство України. Верховна Рада України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015
9. Майоренко М. Перевірки Держекоінспекції у воєнний час. *uteka.ua* URL : https://uteka.ua/ua/publication/agro-4-perevirky-sh-pidpriemstv-239-proverki-gosekoinspekci-v-voennoe-vremya?utm_source=chatgpt.com
10. Милиш Н. А., Москаленко С. О. Стратегічні імперативи розвитку державної екологічної політики України. *Зовнішня політика та національна безпека*. № 3(66). 2019. С. 197–206. URL: <https://periodicals.karazin.ua/tpdu/article/view/20610/19356>

11. Навчально-методичний посібник для самостійної роботи та завдання для практичних занять з навчальної дисципліни "Екологічне право України" (галузь знань 0304 "Право", освітньо-кваліфікаційний рівень "Бакалавр", напрям підготовки 6.030401 "Правознавство") для студентів IV курсу заочних та IV курсу вечірнього факультетів / уклад. : А. П. Гетьман, А. К. Соколова, В. С. Шахов та ін. Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава

Мудрого, 2014. 56 с. URL: https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi45/0035465.pdf?utm_source=chatgpt.com

12. Результати здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища за січень-вересень 2024 року. *Державна екологічна інспекція України*. URL : https://www.dei.gov.ua/post?category_id=19&post_type_id=2&utm_source=chatgpt.com